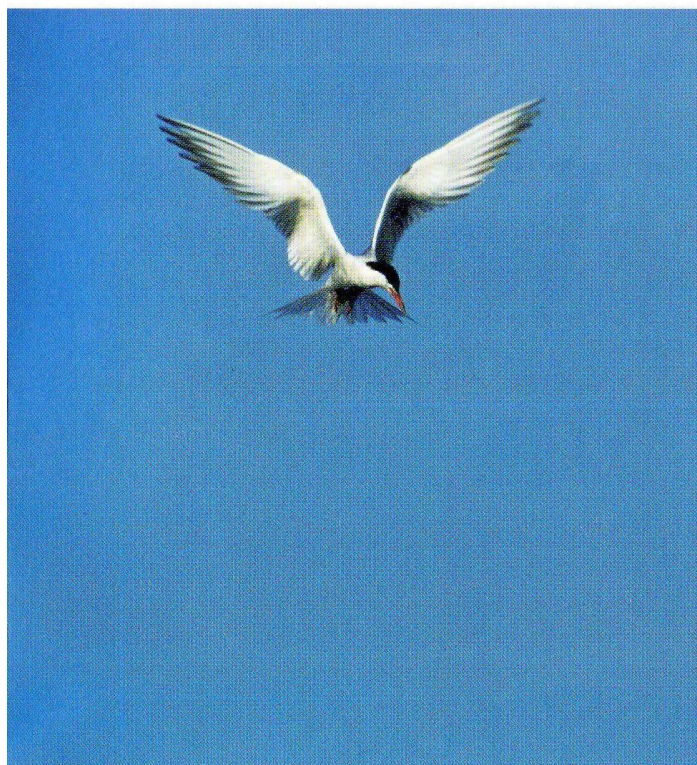

WWF *for a living planet*

“Prostor pro řeku”

v hraničních meandrech Odry

Ve druhém letáku o hraničních meandrech Odry (leden 2003) WWF informoval o výsledcích studií zaměřených na říční korytotvorné pochody a jejich vztah k protipovodňové ochraně a o přírodovědném průzkumu území. Výsledky potvrdily, že vymílání břehů a usazování štěrku v klidných částech říčních zákrutů není v rozporu s cíli protipovodňové ochrany. Naopak korytotvorné pochody jsou zárukou jedinečných přírodních hodnot hraničních meandrů Odry.

V čem spočívá koncept „Prostor pro řeku“?

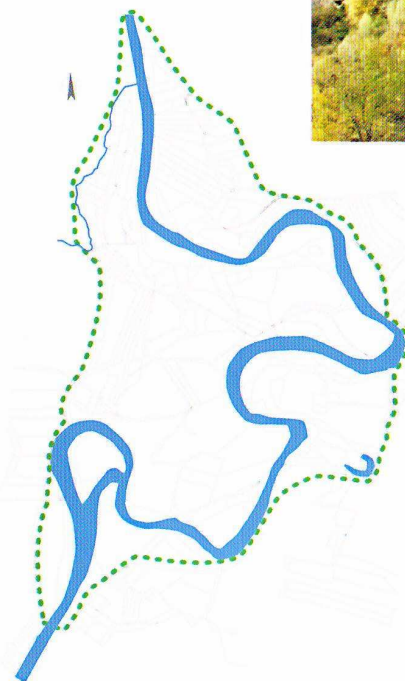
V hustě zalidněné Evropě nezbylo mnoho prostoru pro přirozené rozlivy řek, pro tvorbu a zánik jejich koryt. Mezi poslední „nedostatečně“ zkrocené řeky se řadí Loire a Allier ve Francii. Plány na stavbu nových přehrad v 80. letech minulého století podnítily přírodovědce, hydrology a vodohospodáře ke hledání kompromisu, který by zajistil podmínky pro trvale udržitelný, přírodě blízký vývoj řeky. Společně byl vypracován a na vybraných říčních úsecích uskutečněn koncept „Espace de liberté“, který do češtiny volně překládáme jako „Prostor pro řeku“.

Na základě historických a geologických map, leteckých snímků záplavového území a s přihlédnutím k dnešní infrastruktuře v říční nivě jsou po obou stranách toku vymezeny hranice, kam až mohou probíhat korytotvorné, erozní a sedimentační pochody, aniž by bylo třeba řece v nich bránit. Koncept se opírá o dvě zásady:

- vyhnout se opevňování břehů
- vyloučit těžbu štěrkopísků z koryta řeky a zaplavované nivy

Především první z obou zásad musí být chápána otevřeně a ne fundamentálně. Na řece existují úseky, kde je a i v budoucnu bude třeba provádět opevnění břehů proti vymílání, aby byla zajištěna bezpečnost mostů, silnic, železnic, protipovodňových hrází či jiných staveb.

Ponechání prostoru pro živé korytotvorné pochody šetří výdaje na náročnou protierozní údržbu toku, které často převyšují hodnotu chráněných pozemků. Realizace konceptu při-

Letecký pohled na první meandr Odry u Bohumína, říjen 2004 (foto P. Nieznański)

Mapa meandrů Odry s hranicí území „Prostor pro řeku“

Vymezení „Prostoru pro řeku“ v hraničních meandrech

Ve společné studii vymezili polští a čeští experti hranice „Prostoru pro řeku“ a určili úseky, kde volný pohyb říčního koryta není možný.

Optimální plocha území pro svobodný vývoj Odry pokrývá v Polsku 178 ha, v Česku 112 ha. Úseky, na kterých je třeba technickou úpravou vymílání břehů zabránit, leží na české straně podél štěrkovny Kališćák ve Starém Bohumíně a u čistírny odpadních vod v Kopytově. Rozdíly v opatřeních na polském a českém břehu jsou dány skutečností, že polské stavby leží na nezaplavované říční terase, zatímco česká infrastruktura se nachází v širokém, plochem, přirozeném záplavovém území mezi Odrou a Olší.

Studie se dotkla i ochrany stability mostů na hraničním přechodu Bohumín-Chatupki. Možnému zpětnému vymílání dna Odry od říčního prahu v prvním zákrutu se dá zabránit např. stavbou zdrsněného skluzy nebo levnějším „dozrněním“ dna řeky pod silničním mostem. Obě řešení zaručují průchodnost pro ryby a pro vodní bezobratlé živočichy.

spívá k obohacování spodních vod. Vymílání a usazování říčních sedimentů nezvyšuje riziko záplav. V některých případech naopak podmínky protipovodňové ochrany zlepšuje, poněvadž brání zarůstání říčních náplavů (zvysování drsnosti záplavového území). Tím podporuje rychlejší odtok vody.

Kulík říční (foto M. Karetta) ▲

Ptáček obecný (foto M. Karetta) ►

Rybák obecný (foto M. Karetta) ►

K čemu potřebuje příroda korytotvorné pochody?

Vymílání břehů, ukládání vymletého materiálu a splavenin, neustálé překládání usazenin říčních lavic zajišťuje širokou mozaiku životních stanovišť; od kamenitých peřejí po bahnité dno slepých ramen, od vymletých, strmých břehů po mělké, prosluněné pobřežní zóny, od nových říčních ostrovů a štěrkových lavic bez rostlinného pokryvu po zaplavované louky a lužní lesy.

Různorodost stanovišť v říčních zákrutech a přilehlé nivě zaručuje optimální podmínky pro velký počet rostlin a živočichů včetně vysoce specializovaných, celoevropsky ohrožených druhů hmyzu, ryb, obojživelníků, ptáků a savců. Hraniční meandry Odry byly navrženy k zařazení do evropské soustavy chráněných území NATURA 2000.

Jak je možné dlouhodobě zajistit prostor pro volný pohyb řeky?

Škody způsobené vymíláním nebo zanášením nivy splaveninami při povodních vystavují správce toků tlaku majitelů ohrožovaných pozemků a vymáhání regulačních úprav. Výkup nebo pronájem ohrožených pozemků pro udržení korytotvorných pochodů a pro účely ochrany přírody nabízí možné řešení problémů a konfliktů. Samozřejmě i výměna pozemků a převod mezi státními organizacemi, které je obhospodařují v rámci pozemkových úprav je velkým přínosem pro realizaci konceptu.

WWF stálo u zrodu konceptu „Prostor pro řeku“. Podílelo se na jeho realizaci a podporuje jeho přijetí v rámci naplňování Rámcové směrnice vodního hospodářství Evropské unie. Rádi se s Vámi podělíme o naše zkušenosti a odpovíme na Vaše dotazy.

Dr. Petr Obrdlík
WWF Deutschland
Fachbereich Süßwasser
Bleichstr. 2
D-76437 Rastatt
tel.: +49-7222-7748913
e-mail: obrdlík@wwf.de

Mgr. Piotr Nieznański
WWF Polska
Biuro Projektu Odra
ul. Podwałę 75
PL 50-449 Wrocław
tel.: +48-71-784 57 99
e-mail: pnienanski@wwf.pl

Titulní strana: Rybák obecný (foto. M. Karetta)

Impresum © 2005 WWF Deutschland, Frankfurt am Main
Vydal WWF Deutschland
Redakce Petr Obrdlík
Grafická úprava Libuše Schmidt
Tisk Medialogik GmbH, Karlsruhe
Vytisknuto na FSC papíře
1. vydání 2000 kusů